

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ

ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ ԵՐԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ ՀԱՐԱՐ 23 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1863

ԹԻՒ 695

ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ ՏԵՄԵՐՈՒՄ

ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ 23 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

Յուշապատանի մէջ խոտովութիւնը քանի մը օր շատ ծանրացաւ եւ խիստ վտանգաւոր կերպարանք մը ստացաւ : Բայց ազգային ժողովը այս խոտովութեան ազդեալի հետեւութեանցը նախատես ըլլալով, փութացաւ հարկաւոր եղած ամեն միջոցները 'ի դժբաղդունքը օրով հասարակաց ապահովութիւնը ու անդորրութիւնը վերահաստատուեցան, որչափ որ կարելի է այսպիսի դժուար պարագայից մէջ :

Ազգային ժողովը երեք անգամներէ բաղկացեալ կառավարութիւն մի կազմած էր քուէարկութեամբ . բայց այս երեք անգամից մէջ ծանր երկպառակութիւն մի ծագեցաւ շուտով : Բիւր Պուլլաբիս զինուոր անգամը մէկ կողմը էջքաշէր, քիւր Ռուֆօս երկրորդ անգամը բոլորովին հակառակ էր անոր եւ քիւր Բանարիս երրորդ անգամը զաղափարը 'ի շեշտեալ երկու անգամից զաղափարներէն մեծապէս կը տարբերէր : Այս կերպիւ տարաձայնութիւնը աւելնալով, զօրաբանիւր եւ ազգային պահպան զօրքն ալ բաժնուեցան, որոց մէկ մասը մէկ անգամայն կուսակից կըլլար, միւս մասը երկրորդ անգամը կը պաշտպանէր, եւ այլն : Վերջապէս արիւնհասեղ կռիւ մը պիտի պատահէր եւ անիշխանութիւնը պիտի տարածուէր բոլոր Յուշապատանի մէջ, եթէ Ազգային ժողովը չաճապարէր հրատարակելու թէ կառավարութեան սանձը իւր ձեռքը կառնուի եւ ինքը 'իւր նախագահին ձեռքը, պիտի կառավարէ, մինչեւ որ նոր պաշտօնէից ժողով մի ընտրուի :

Հատ դժուարութիւններէ ետեւ, ամսոյս 11ին երկուշաբթի օրը կառավարութեան նոր պաշտօնեաները ընտրուեցան, որոց նախագահ է քիւր Պալալիս, առանց յատուկ պաշտօնի : Տօր Աստուած որ նոր երկպառակութիւն մի չծագէր այս նորընտիր պաշտօնէից ժողովոյն մէջ եւ :

Յուշապատանի նոր թագաւորի մը ընտրութեան

ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏԱՍԻՆԻ

Դիմադրական յայտարարութեանց պարոն Յարութիւնի Թ. Յովնանեանց միջոցաւ բուռց 681եւ682 Արշալուստյ օրագրի, քննչեմ յայտարարեալ տետրակի մէրոյ, որ քննչեմեան պարսկական գողիղ անցնանցիք եւ գրքաւոր ապացոյցութիւնս վաւերական ժողով մերակնից քաղաքիս (Կալիպարայոյ) 1861 Դեկտեմբերի 8, քննչեմ ապօրինաւոր գնացից հոգեւորականաց մերոց Զուդայոյ եւ տեղւոյս :

(Շարունակութիւն) : (1)

Յնորք այսինկ պարբերութեան կայլն, թիպիտ միանգամայն օտար ի ճշմարտութեանց եւ իրարաւոր խոտովութեանց նորին Սրբազանի առ Աւագերկն, թէ ուստի եւ որով ծանեաւ զնա զոր եւ լինիլ անգամ արտաքին եւ բազմաթիւն վանաց եւ ազգին, սակայն մեր գաղափարաւորներն աստ ստեղծել ի կըր, հուսատեղց զհաւատով թէ ի վիճակաւորիւ սրբազան թագաւորս կոյիսկոյութի ի Զուդայ կարօտ ամենայն նպատակի, այս կարեալ զգրուալս հանդերձից երկուց քահանայից տէր Բարսիլիս եւ տէր Մարտիրոսի, ըստորոք նորաբարձ էին ի մեծահամբաւ վիճակէ մայրաքաղաքիս, շնորհիւ ժողովրդոցս եւ կարեւորութեամբ աւագերկնոյն ի օրացուք եւ պատուով, նորա եւ աշխարհ 'ի ստեղծել եւ ցանկացող նախադասութեան ի համբոյն քահանայ Զուդայոյ, պիտեանութիւն եւ իղձ երկուցունց ողջունեալ միմեանց, ծնուն զսերկեան հրաշալիս ազգիս . որ ասկա սկսանին առաջի եւ ի ընկել Հօրն

(1) Տես լրագրոյս 693—694 րիւերը :

խնդիրը 'ի կալս կըմայ միջոցէն լինեցաները պարտաւորեալ են այսպիսի խոհեմ եւ խաղաղասէր թագաւոր մը ընտրել, որ Աւագերկն զլեւոր տէրութեանցը հաճելի ըլլայ, եւ մասնաւորապէս Անդրկոյ կառավարութեան հաւանութիւնը կառաւարկապէս ձեռք բերած ըլլայ . վասնոր առանց այս պայմանի, Յոնիական կղզիները պիտի չտրուին Յուշապատանի :

Բաղնիայի աշխատաւորութիւնը թէպէտ առաւել ունեւ վերայ է, բայց ամենին յոյս չկայ թէ յաջող վախճան մի պիտի ունենայ . քանզի Բուսիսան ամեն հարկաւոր միջոցները 'ի դժբաղդունքէն այս աշխատաւորութիւնը շուտով զսպելու համար . բայց յայտմանէ նոր դաշնագրութեան մի ըրաւ Բուսիսիոյ տէրութեանը հետ, որով 'ի պահանջեալ հարկին իւր գործակցութիւնը պիտի մատուցանէ Բուսիսիոյ կառավարութեանը թողլ պիտի տայ Բուսաց զօրացը որ Բուսիսիոյ երկրէն կաշող ըլլան անցնելու 'ի խորհրդի դէմ քաշելու համար :

Այս նոր դաշնագրութեան 'ի զատ, յայտնի է որ Բաղնիայի մէջ սր է ինչ աշխատաւորութիւն մի զսպելու համար նուիրական դաշնակցութիւն մի կայ 'ի մէջ Բուսիսիոյ, Բուսիսիոյ եւ Աւագերկն տէրութեանց, որոնք 1772ին Բաղնիայի թագաւորութիւնը բաժնեցին իրենց մէջ : Աստի թէպէտ Անդրկոյ, Վաղղիոյ եւ Խաւիւոյ ազգային ժողովոց մէջ ամակրական յայտարարութիւններ եւ միջնորդութեան առաջարկութիւններ եղան 'ի նպատակ Բաղնիայի ազգայնութեան, այսու ամենայնիւ տարաձայն չկայ թէ անօրուտ են : Եւ եթէ այսպիսի միջնորդութիւնները պաշտօնական կերպիւ 'ի դժբաղդունք ըլլան, այս բանը ուրիշ վախճան մի պիտի չունենայ բայց միայն եւս առաւել հաստատուն կերպիւ իրարու հետ պիտի կապէ յիշեալ երեք տէրութիւնները, այսինքն Բուսիսիոյ, Բուսիսիոյ եւ Աւագերկն :

Վաղղիոյ մէջ քաղաքական երեւելի դէպք մի չկայ : Մեքսիքայի դէմ եղած արշաւանացը վրայօք սաստիկ

վիճաբանութիւններ եղան ազգային օրէնսդիր ժողովոյն մէջ կայսերական դահալստութեան պատասխանատուութեան առթիւ : Յիշեալ ժողովոյն այն անգամները, որոնք կառավարութեան ընթացիցը հակառակ են, խնդրեցին որ կայսեր մատուցուելու ուղերձին մէջ յետագայ յօդուածը դրուի 'ի մասին Մեքսիքայի դժբաղդ :

Վրացականամբ մեր զինուորաց անձնանուէր քաշուեանը վերայ, որ կը պատերազմին Մեքսիքայի մէջ 'ի ներքոյ մահաբեր կլիմայի մը . ուստի մեր համակրական բարեմաղթութիւնները կը յուղարկեմք անոնց : Սակայն ազգային դրօշակին պատիւը չլրնար ազատ կացուցանել սր եւ ինչ քաղաքական ժողով մի, որ դատաւորութիւն չընէ ձեռնարկութեան մի վերայ, որուն պատճառները կը ճանաչէ այսօր եւ կրնայ աւոր հետեւութեանցը նախատես ըլլալ :

Վաղղիոյ զինուորական զօրութիւնները պէտք չէ որ յանդիմարար յառաջ քաշեն վտանգաւոր ու աւորոշ արշաւանաց մէջ, եւ ս'չ մեր սկզբունքը ու ս'չ մեր օգուտները չեն յորդորեւր զմեզ որ երթանք տեսնելու թէ Մեքսիքայի ժողովուրդը ինչ տեսակ կառավարութիւն կը փափագի ունենալ :

Այս յօդուածը, որ կայսերական կառավարութեան ընթացքը կը դատաւարտէ, թէպէտ չընդունուեցաւ ազգային ժողովոյն մեծագոյն մասէն, սակայն ապացոյց մըն է որ Մեքսիքայի պատերազմը ամենին հաճելի չէ Վաղղիոյ ժողովուրդեան : Այս պատերազմին պատճառացը եւ պարագայիցը վրայօք այնպիսի զաղտնիք յայտնուեցան ազգային երեսփոխանական ժողովոյն մէջ, որ վշտալի տապաւորութիւն մի ընդին շատերուն վերայ :

Ամերիկայի մէջ համազգային պատերազմը կը շարունակուի Հիւսիսային եւ Հարաւային դաշնակցութեանց մէջ, եւ մինչեւ ցայսօր տակաւին որոշեցաղթութիւն մի տեղի չունեցաւ ս'չ մէկ կողմէն եւ ս'չ միւս կողմէն : Վաղղիոյ տէրութեան ըրած խաղաղասիրական առաջարկութեան ինչ ազդեցութիւն ընելու եւ

աւելող ինքեանց, հոգայցին նախ արտօրել զնոսա ի տեղիս տեղիս . զՎերոյ վարդապետն Միլոտեան 'ի յիշման, զՅովնան փարգապետն 'ի տալիս արդեանց ի խնդի, ի Բուսիսիոյ դէմ, եւ զՄայրեան վարդապետն իրեւ դերի ի ներքոյ հրամանաց եւ ճնշանաց, մինչ կարճին եւ կեանք նորա . . . : Թողուք զՅովնանէս վարդապետն, որ ի վերջ հրաւիրմամբ Առաջնորդի եկեալ յիշմանց օրացս միաբան փառաց եւ անդադրին յետ դարձեալ իրեւ յուսահատ եւ ինքնահալած, դրահանայ Զուդայոյ եւ գիւղերից ի խիստ ճնշան խոտանդեալ (յորոց ասի, երկուք ընդ գիւղերայն ծառեալ ի կալանաւորութեան եւ յարգեալաց զմեզ ուղղուեւ վտանգաւորեալ զանձինս իւրեանց դահալիմամբ ի բարձր տանկաց առ փողոցն Ղարաջօմիս առաջեալ, զիմեն ի տուն Խանիջօմայ գնալով . . . : մինչ յառաւորու ելեալ տէր Բարսիլիս ի վերախոյնեմ ի համոզումն) . եւ յետ ամենայնի 'ի խորին խորհուրդ վասն ընկճման եւ առաւելիցուն Կալիպարայոյ, բարեբարին իւրեանց, ուստայնակեալ զյօրինուած զժողովուրդ, թէ Առաջնորդս թէպէտ ընդ բաւմը մերով ընկճեալ, այլ ունի որդի մի եւ սիրական եւ հաւատարիմ ըստ ամենայնի ի հետեւոր վայրս, որ դիմադրէ եւ մեզ պէսպէս բարոյականութեամբ արդեալ եկալք սպանցուք եւ զնա եւ կալցուք զժառանգութիւն նորա տիրապէս :

Յամին 1855 խորհրդածն յարուցանել նուիրակ ի Հնդկաստան, բայց չաճեն զմոտ 'ի յիշման հասարակութեան Կալիպարայոյ, ի նախատանք եւ անպատուաբար զդրութիւն մեր յերես մեր դարձոյց եւ սիրտ նոցա լցեալ ցաւօք յուսահատութեան, զիմրդ մարթ 'ի նոցա ընծա յարեւել մեզ տուր դուարթիւ եւ առատ, առաքեն ըլլ

ինչ վախճան ունենալը դեռ յայտնի չէ . այսու ամենայնիւ յաջող վախճան մի չկրնար յուսացուիլ . վախճակ երկու ընդդիմադրող կողմանց զբոսովքը , դժբաղդաբար , երթալով կաւենայ . ու զինուորաւ կան զօրութիւնն ալ գրեթէ հաւասար է թէ՛ Հիւսիսային և թէ՛ հարաւային կողմը . ուստի այս պատճառաւ է որ պատերազմը կերկարի ի կործանումն հաւաքողային ժողովրդոց և ի մեծ ֆասթովոր աշխարհի :

Օգոստոսի 10-ին Մոսկովայի մօտեւ Քարճարայտի Մեծ-Լապտովային ինքնագիր հրովարտալ մի յուշակեց , որուն թարգմանութիւնը հետեւեալն է .

Իմ Մեծ-Լապտովային

Ժամանակէ մի հետէ մեր կայսրութեան զանազան զորքերը աղէկ շուրջ մէջ չեն դառնուիլ . և այս բանէն չափազանց տարբերութիւն մի ծագեցաւ ի մէջ և կամայի և ծախուց : Եւ թէպէտ Աստուծոյ որդիութեամբ , դրամովովոց շնորհներէ փրկուողը , այս տարբերութիւնը քիչ մը նուազեցաւ և կերելի թէ զանազան զործանութիւնները բարձր վիճակի մը մէջ մտնելու վերայ են , այսու ամենայնիւ տակաւին լայն սարսուռը գոմարը խիստ մեծ է :

Յայտնի է որ իրաց այս վիճակին երկարելը՝ օրէ օր աւելի փաստ պիտի պատճառէ տէրութեան գանձուն , վստահ որոյ կընդդիմէ որ չուտով աշխատուի միջոց մը գտնելու գանձուն հաւասարակշիւութիւնը հաստատելու համար , այսինքն եկամտի և ծախուց հաւասարակշիւութիւնը : Եւ հրապարակական ազդեցոյց մի տալու համար թէ այսպէս է իմ սրտիս փափագը , հրաման տուի որ Փետրուարի 15-ն սկսեալ իմ ամսական թուական 2 միլիոն 300 հազար զուտուշ պահուս տրուի ինձ . նմանապէս հրաման տուի , որ Մոսկովայի քաղաքին , այսինքն կայսերական իշխանութեան համար սահմանեալ ամսական թուականները նուազեցնեն , ըստ ներկայեալ ցուցակին :

Միանգամայն կոչեմ , որ առանց անհամարժեանք ուրու համար և ըլլայ , զործակալաց դասերը վերադննդին և անսօցուտ սպառնալիքները հանուն արդարութեամբ : Չափազանց ամապանակելով որոնք առանց օրինաւոր պատճառի չնորհուր են կարօտութեան մէջ չըլլող զործակալաց , պէտք է որ նուազանան և իրաւացի չափով որդուին . նմանապէս իւրաքանչիւր վարչութեան ծախուց համար սահմանեալ գումարները , որոնք զինի վերնաւոյ դրամովովոց , հարկաւ պէտք էին նուազանալ : Կոչեմ նաեւ որ աշխատուի տէրութեան եկամուտները աւելցնելու , որչափ որ կարելի է :

Այս կարգադրութեանց նպատակը ուրիշ բան չէ , քայց միայն գանձուն հաւասարակշիւութիւնը ձեռք բերելու հաստատել :

Բայց յայտնի է , նահանգաց իւրաքանչիւր կառավարչի , քաղաքապետի և զործակալի սրտունքն է տէրութեան եկամուտները ժողովել ի պատեհ ժամանակի :

Կոնգրակ նուիրակութեան առաջնորդն զործակալութեամբ եկեղեցական յորմի հրամարեալ նորա զրաւոր լայնաստեղծեալ , թէ ինքն չունի յօժարութիւն մտանելու ընդ խնդրով և գործով Առաջնորդին . առ որմնայ Առաջնորդն միայն , և չուարեալ ի խնդրին (զորմէ վաղ քաջ հրաժարեալ յայտնեալէր կառավարութեան վախճան , յարձարծիլ հանդերձանաց զորոյ նուիրակութեան , զինքն ոչ ենթակայել ի սպառնան նուիրակութեան) զի տեսանէ զսիրտ ժողովրդոց վշտացեալ և զելի նոյնի առ վախճան և առ Առաջնորդին նուազեալ , եկեղեցական իրիւ եկեղեցական և զործակալի ի բոց հրաժարեալ , կամք և հաճոյք Առաջնորդի և խորհրդականացն ի դանձումն զսիրտեալ , փող ու փող քարոզեն (11) առանց և ինչ իրաւունք ըսելու և չորքան զամեն զգամունք ի խորհրդականաց անտի վախճան առ ընկալեալ թէ ի մաս խանք ներսն թակարդ լինի փաստ . վստահ իւրոյ խնդան յարուցանել :

Խոհական անտեսութեամբ և կարեկցական սիրով զանցաւ ամենայն դժուարութեանց զրէ և ծանոցանէ Առաջնորդին , թէ իւրեղոյն էր առ ժամանակ մի վերջ զգործն ունել , մինչ կարգալ ինչ նոր , և կամ բնարեւ շատիլ իմն ապահով , անփաստ և արդիւնաւոր , չխանտալ թէ փոխառուներ ժամանակի , սակաւի մի փոխելու էր զեղանակ դժուարութեանց ի կողմն յաջողութեան . այն է հանդերձանք եկեղեցական յամենաւոր թիւ . որոյ ի զմեկն առ Առաջնորդն , նա զուտալին խնդիր ստացաւ :

(11) Ամենայն դատն միւր ծագի է . բանձրանայ յանցալ փողապաշտութեան և որով իսկապէս տեղի ընկալեալ ցաւայի պատահարք :

սակայն այս սպառնալիքաց մէջ բազմաթիւ անյարմար և անորոշունեայ անձինք կան և այս բանը մեծապէս փաստակարէ տէրութեան գործոյն . ուստի պէտք է որ յաջողակ և խոհմ անձինք ընտրուին :

Ի վերայ այս տմենայնի , չեմ ուզիր որ այս եկամուտները ժողովելու ժամանակը , ո՛ր և ինչ նեղութիւն և զրկանք սպառնան . նմանապէս չեմ ուզիր որ անհիմն և ապօրինաւոր հարկեր սահմանելով , ժողովուրդը աղքատութեան և խեղճութեան մէջ լինայ :

Հող տարէք , ուրեմն , խորհրդակցելու իմ միւս նախարարաց հետ վստահ կարգադրութեանց ի մասին այս ամեն բաներուն , և զինի որոշելու նոյն կարգադրութիւնն , ներք փոխադէր ներկայացնելու ինձ , որպէս իմ կայսերական հաւանութեամբ վստահացնեմ զանոնք :

Ամենակարգ Ստոտած հաճոյցի շնորհել մեզ յաջողութիւն :

Ե.Ր.Գ.Ե.ՅԻՆ

Ուրախ սրտիւ կը ծանուցանեմ թէ Կոնգրակ մէջ ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ ՀԵՂԵՍՅԱՆ ԼԻԱԿԻՐ անուամբ , քաղաքական , բանասիրական և առեւտրական նոր թերթ մի սկսաւ հրատարակուիլ վիմագրութեամբ :

Այս նորահաստատ շաբաթական լրագիրը ներկայ տարւոյն Յունուարէն սկսաւ հրատարակուիլ վերաւ տեսչութեամբ պատուելի պարոն Յ. Ա. Մէթ ուսումնական անձին . որ կը խոստանայ պիտանի և ազգագրուտ նիւթոց վրայք զրէ , և զգուշանալ անպատշաճ բամբասանքներէ և բանականութիւններէ , որոցմէ յերաւի , փաստ է ի զատ ուրիշ բան չի կրնար ծնանիլ :

Տնօր Եստուած որ Երեւելեան Հեղեց լրագրին պատուելի վերապատուել կարող ըլլաւ անթերի ի գործ գնել իւր ազգասիրական խոստումը յօգուտ և ի պայծառութիւն դժբաղդ ազգիս Հայոց :

Յիշեալ լրագիրը պարզ և յստակ գրաբան ըլլալով շաբաթական է , ու ամսական արժէքը երեք ռուբլի է . այսինքն վեց շաբաթ :

Թէ՛ Իդիլի և թէ՛ Վ. Պոլսոյ մէջ , ո՛վ որ կը ցանկայ այս լրագրին բաժանորդ գրուիլ , կարող է ի մացնել Առաջնորդ խմբագրին . որ յօժարամիտ յանձնառու ըլլալով ի գործ գնել անոր խնդիրը :

Իւրեղակ է մեզ դարձեալ ծանուցանել թէ Կոնգրակ ներկայումս մէջ , ՊԵՂԱՍԵԱՆ ԹԻՆՉԵԼԻ անուամբ հեղեցաւորեալ զրաւան նոր հանգէս մի հրատարակուիլ է որ զարգարուած է վիմագիր պատկերներով , կրնան : Բանդի տակաւին այս նորահաստատ թերթը ձեռք բերնիս չհասաւ :

Պէտքստան թանկիկին խմբագիրը՝ յարգոյ պարոն Գրիգոր Վ. Եւթաթեան ուսումնական երիտասարդն :

առանց առ եկեղեցական անձն ի մասին ինքնուրոյն լինելու յառաջ ամսին գործոյ նորիստութեանն : Ուստի և ստիպեալ նորա ի սիրոյ և ի պարագայոց անտի հանդերձանաց , ուստի յանձն առնուլ ընդ ի սրտիս խնդրոյ առաջնորդուն . և նորա շնորհակալ լեալ յառաջացուցանէ զգործն և շնորհակալ զգիր տրոյն ի հասարակութեան : Գրէ և առաջնորդն (արտաքոյ ԲՅԱՍԻՍ) ամենայն ուրիշ ի վիճակի Հեղեցաւորութեամբ ի խմբակալ քահանայոց . և ինչ զուտուտ տեղեացն ի իրութիւն գործոյն . զրէ և զուտուտ եկալիւրովն խնդրին , յուսով թէ ունէր այնու և քան զեւ շահել զիտուն նորին , և այսպէս զգովի յանգ եկալ գործոյն , ընթեռնուաւ Առաջնորդն զգրութիւն մի ի Սրբապետ , իւր պատասխանի նախկին գրութեանն . որով պատուելի ըստ զրեղելոյն զկայ ունէր զգործն . և թէ անդառն յառաջացուցեալ պահել ի նոյն գրութեան յորմ կայր , առանց յիշատակելու ինչ թէ ունէր առաւել զոր կրկնանուիրակութեան և նա՛ ըստ հրամանին , զգործ նուիրակութեան ԲՅԱՍԻՍ քաղաքի և սահմանացն զոր հանդերձանքն էր վճարել միջնորդութեամբ հանդուցեալ պարոն Կոնգրակ Վ. Պատարար բարեկամին , (որ առաջամանակուն վստահ իրէր գործոյ ի ԲՅԱՍԻՍ եկալն էր ի Կոնգրակոյ) , զկայ պահէ . և ի ամեն վայրէ՛ ընդ յիշատակը եւն տէր Մարտիրոս իւր կրկնանուիրակ Հեղեցաւորութեան , որ զողջիւր ըստ ինչն իւրոյն յուսոյ ի մեկն ամենաւորութիւն չու . (առ ի խոստանակ զարդոյականութիւն լայն լայնոյ) զայ հասանէ ի Բաշէ . ուրմոր ընթեռնուաւ զաւարտումն գործոյն . ընթեռնեալ և սրբապետ Առաջնորդն զիւրեղեղ գրութիւն առաջնորդուն ի Չուրոյ , և այսպէս զիտութեամբ վերա

է . որուն յաջողութիւն կը բարեմաղթեմք իւր այս ազգասիրական ձեռնարկութեանը մէջ :

Յիշեալ զրաւան հանգիսին վեցամսեայ շրջանին արժէքը 1 արծաթ Մէճիսիէ է , կանխիկ վճարելի :

Այս երկու նոր լրագրութեանց հիմնադրութիւնը հրատարակելէս ետեւ , ցաւալի և անմիջեմ սրտիւ կը ծանուցանեմ զյանկարծական խափանումը ՀԱՄԲԱՒԱԲԵՐ ՌՈՒՍԻՈՅ անուն պատուական և ազգագրուտ լրագրին , որ ինչպէս յայտնի է , մէկնիկս տարիէ հետէ կը հրատարակուի Մոսկովայի մէջ , խմբագրութեամբ յարգոյ պարոն Գարմայր Մսերեանց ուսումնական երիտասարդին :

Այս ազգագրուտ լրագրին խափանումը որչափ որ ցաւալի է , նոյնչափ անոր խափանման անակնունքն պատճառը վշտալի պիտի ըլլայ իւրաքանչիւր ազգասէր սրտի : Ինչ է արդեօք այս պատճառը :

Համբաւաբերը , իւր վերջին թերթին մէջ որ ի 20 Յունուարի , երկարօրէն կը բացատրէ մեզ զայն՝ հետեւեալ կերպիւ .

« Իւրեւմեմերի Տին , Լազարեանց Շեմարանի տպարանի տեսուչը , որ ազգաւ գերմանացի է , յայտնեց մեզ , թէ որովհետեւ ի 15-ն Յունուարի 1863 ամի՝ տպարանը անցանում է Պ. Միլոտի Լիւնի ձեռքէն մի օտարազգի Լեւիպալթի ձեռք , վստահոյց և մեր Համբաւաբերի տպագրութիւնը՝ յետ Յունուարի՝ չէ կարող շարունակուիլ նոյն տպարանի մէջ :

Այսպիսի յայտարարութիւնն ի սկզբան անդ յոյժ զարմացոյց զմեզ , որովհետեւ յայտնի չէր մեզ այն պատճառը , որ հարկադրուէր նոր տպարանապետին (որի երեսը անգամիդեւ չէր տեսած) ձեռք քաշել հայերէն լրագրի տպագրութեանն : Բայց այժմ զարմանալու առիթ չունինք , ըստորում իւրաքանչիւր հասկանալ թէ վերջինեալ գերմանացի Տեսուչն առաւել օգտակար է համարում Չուի յայտարարութիւնը տպագրել , քան թէ Հայոց լրագիրը կամ օրագիրը . հասկացանք նոյնպէս թէ նորա համար մի և նոյն է՝ կէր աշխարհումս Հայոց լրագիր , թէ չկայ . և թէ՛ նորա առաջիկայ անձնական շահն առաւել ընտրելի է , քան թէ Հայոց ազգի յառաջակումութեան ծառայող միջոցներն : Այս , պատուական ընթերցող , սոյն անակնունքն և մեր սրտի ցաւ և լքումն պատճառող գիտութեան , ստիպում է մեզ առայժմ որովհետեւ մայրաքաղաքումս բաց ի Լազարեան Շեմարանի տպարանէն այլ տպարան չկայ , որ կարողանայ լրագիր տպագրել , և ակամայ կամք չը նազանդել Հայկական դժիւր բողբի ներկործուէր :

Շեմարանը պիտոյ է խոստովանել , որ մենք համբերելով սոյլ ամենայն դժուարութեանց , բնաւին չէինք կարծում թէ այսպիսի դժուարութիւն ևս ընդ առաջ պիտի ելանէ մեզ , և այն՝ Հայի փողով շին :

սին կրկնանուիրակն հանդերձի նաեւ ի Հեղեցի :

Հասեալ ի Մոսկովա , գտանէ անդ զտէր Միլոտի Յ. տէր Ղուկասեան , որ ի վիճակաւորութեան Կոնգրակոյ վերադարձաւոր ի հայրենիք . անորման տեղեկութեամբ ընդունի անդ և ի նմանէ զանցաւ անցիկ և դիտորդմանէ գործոյն տիրաւոր , և զայ հասանէ ի Բաժնոյն Յանդուտ գրեալ զիր մի առ Առաջնորդն , յայտնելով զանձնութիւն կը իւր նպատակաւ սպառնան , խնդրելով խորհուրդ և շախիլ իմն որստուտուոր առ պատուհան : Գնէ և նա առաջիկայ խորհուրդ չուցանան ի Չուա . որ յատուկ է սահմանաւ և իշխանութեամբ Հեղեցաւորութեան որպէս թէ նշանաւորեալ նուիրակ տեղոյն . առ որ զուարճացեալ նորա՝ հաւանական խորհրդով խնդրէ և արտօնութիւն աւարտելու գնալիւրակութիւն Բաժնոյն , որ մի միայն պատճառաւ հրամանի Առաջնորդին , միայնալ միայր : Գրէ և ըստ խնդրոյն , յայտարարութիւն առ եկեղեցական տեղոյն և յանձն առնէ զիտուտն գործոյն կրկնանուիրակին . որպէս և նորա յամրով անէ :

Յետ որոյ յաւելու գրել առ Առաջնորդն զառաջադրութիւն զարդ ի Կոնգրակ , որ ասէ բան շատ տնիւմ . որոյ մինն է այցելութիւն աղա Յովնանեան բարեկամին իւրոյ և անուշիկ (12) . և մինն՝ մեծաբանակ փո

(12) Իւրեւմեմերի , ասէ ի պատճառաւ տառապանի խնամոցն նորա յինքն ի մանկական սկիւղ անտի . զի հայր նորա ի վիճակաւորի ի Պիմանգ քաղաք , ամէ գնալ ընդ իւր անդ . ուստի էս առաջին ինչ հարցում փորձի առաքի ի Կոնգրակ առ բարեկամս . և նա ըստ բնաբոյս բարոյցն տուին ազգասիրութեան , ընկալան ի յանգ խմանոցն , մոսմանէ գնալ ի դպրոց եւ

ուած և յատկապէս Հայոց ազգի օգտի համար պատ-
րաստուած տարաբնակներն, որ ցաւելով ասեմք, փոխա-
նակ Հայոց ազգի յառաջագործութեան ծառայելոյ,
մի գերմանացւոյ շնորհին՝ պատճառ է լինում դա-
դարման մի Հայերէն փոքրիկ լրագրի. պատճառ է
լինում Հային զրկուելոյ իւր սեպհականութեան,
չմտածելոյ այն՝ որ սորանով փնտստու է լինում մի
մեր սեպհական անձին (թէպէտեւ նորա ցանկութիւնը
այդ է), այլ՝ բոլոր մեր բաժանորդաց և մեր ըն-
թերցասէր ազգայնոց:

Ահա յայտարարութիւն միայն ստիպուած ենք
Համբարձումի երէք համարքը՝ այն է 40, 41 և 42 ի
միասին հրատարակելով վախճան գինը նորա առա-
ջին կիսամեայ ընթացքին: Եւ որովհետեւ երկրորդ
կէս տարւոյն համար մնում է մեր մօտ 2 ուրբ. արծ.
մենք որոշեցինք՝ այդ 2 ուրբ. թիւ տեղ յաւելուած առ-
նել Համբարձումի ներկայ առաջին կէս տարւոյն՝
գէտեւեալ նորատար մատենքը:

Ա. Հրաւանդ. Քրիստոնէական հաւատոյ, ըստ
ուղղափառ դաւանութեան եկեղեցւոյ Հայաստան-
եայց, տպագրեալ ի 1861 ամի:

Բ. Քրիստոնէական, այն է համառոտութիւն Ա-
ւետարանական Պատմութեան հանգրձան ծանօթու-
թեամբ, տպագրեալ ի 1861 ամի:

Գ. Համբարձումի, այն է Մանր Ուսմանք
Քրիստոնէական հաւատոյ ի պէտս հայկազնեայ ման-
կանց, տպագրեալ ի 1862 ամի:

Դ. Որս ուղղակի լով մեր բաժանորդաց այս համա-
րովք՝ յուսամք թէ նոքա ևս սիրով կընդունին վե-
րոյնիւն մատենքը, որոց զինն՝ ուղղակի լով՝ լի-
նում է աւելի քան 2 ուրբ. արծաթ:

Եթէ յաջողի մեզ, որպէս յուսամք, սեպհական
տպարան ունենալ, և այնու շարունակել՝ որպէս
Համբարձումի, նոյնպէս և առժամանակ դադարեալ
Վրձակաւ ճառագի (որոյ կրկին հրատարակութիւնը
բազմաց ցանկալի է) տպագրութիւնը աւելի կատար-
եալ բովանդակութեամբ և ընդարձակ դիւրեւ, կը
փութանք ի ժամանակին ծանուցանել մեր ընթեր-
ցասէր ազգայնոց առանձին հայտարարութեամբ:

Յիշեալ լրագիրը միևնոյն թերթին մէջ, Ռու-
սաստանի ազգային օրագրաց և դրական հանդիսից
այլման վիճակը կընկարագրէ, որ դժբաղդաբար
քաջաբերական չէ: Ահաւասիկ այս յօդուածը:

Հիւսիսային, Վոսնիկ, Մասեայ Աղանին,
և Մեղու Հայաստանի մի գինի միոյ հրատարակելին
իւրեանց յայտարարութիւնքը: Այդ չորս յայտա-
րարութիւնքն ևս, որք ունին միևնոյն միտք և նշա-
նակութիւն, պարզապէս ցուցանում են թէ մեր ազ-
գի մէջ օրագրութիւն կարգաւ ախորժակն դեռ
ըստ բաւականին տարածուած չէ, թէ մեր ազգը
գեռ չգիտէ լիապէս օրագրութեան զօրութիւնը և

հարկաւորութիւնը և թէ մեր ազգը շատ տարիներից
յետոյ միայն պիտի հասնէ, եթէ հասնէ, այն
զօրութեան որին հասած են արդէն եւրոպական
ազգերն, թէ և օրըստօրէ ուսումնականաց թիւը, որ-
պէս ասում են, յաւելանում է մեր ազգի մէջ:

Հիւսիսային յայտարարութիւն(1) ծանուցանում
է՝ թէ բաժանորդաց սակաւութեան պատճառաւ և
մեր ազգայնոց նոյն օրագրի զօրութիւնը չհասկանա-
լոյն համար, նորա հրատարակելը չկամի աւելի աշ-
խատել Հայոց ազգի համար, վասնորոյ և չպիտի
շարունակուի յառաջակալ ամի: Վոսնիկ յայտարա-
րութեան իմանում ենք թէ նորա հրատարակելը ևս
ի նոյնպիսի պատճառաց ստիպուած՝ այդ օրագրի
հրատարակութիւնը յանձնում է Պ. Մարկոս Աղա-
բէկեանին, նորա վերայ միայն թողնել տնտեսական
մասին հոգացողութիւնը, ևս և եւ ու մտաբեր յա-
ռաւ զալիք օգուտն ու փնտսը: Մասեայ Աղանոյ
հայտարարութիւնն իմացուած է նոյնպէս՝ թէ նորա
բաժանորդաց թիւն ևս պակաս է, և այս պատճա-
ռաւ, Յոսեփարէն սկսեալ՝ նորա Հայերէն մասնը
պիտի հրատարակուի յամենայն ժամ, այլ մի ան-
գամ, իսկ Ռուսերէն մասնը բոլորովին պիտի դա-
դարի: Վերջապէս Մեղուին Հայաստանի յայտա-
րարութեան ևս իմացուած է թէպէտեւ շատ մութ,
թէ միևնոյն պատճառներով նորա հրատարակելը ևս
հարկաւորութեւ հրաժարուի իւր լրագրի հրատա-
րակելութեան պաշտօնէն, և առաջարկում է աշխատա-
սէր և ազգասէր ուսումնականաց (իմացիւր այնպիսի
անձանց, որք դեռ ազգի համար փող չեն զոհած և
դեռ փնտ չեն կրած), զի եթէ ցանկանան նոքա շա-
րունակել նոյն լրագրի, ծանուցանեն իւրեանց
ցանկութիւնը:

Ահա, պատուական ընթերցողք, և Ռուսաստանի
մեր ազգային օրագրաց վիճակը: Վասնի՞ տրամի՞ր,
կամի՞ ուրախացիր: Իսկ մենք կարող ենք կրկին
միայն Մեղուոյ առածը. «Ի՞նչի՞ մէջ, Լա՛ւ լիւն»:

Վոստանդնուոյ Մեղուի հանգրձանը իւր առջի
խմբակը և տէրը փոխեց, և անոր հրատարակու-
թեանը յանձնառու եղաւ յարգոյ պարոն Յովհան-
նէս Հովնտանց ուսումնական և գաղղիպէտ երիտա-
սարգը: Տարաբնակ չկալ թէ այս փոփոխութիւնը շատ
օղտակար է Ազգին. վասնորոյ առջի խմբակը իւր
կրկն և անձնական առեւտրութեանց ծառայելով, չի
կրցաւ հասարակութեան համակրութիւնը ձեռք բե-
րել. ուստի պարտաւորեցաւ անոր ծառայութեան
հրաժարել: Բայց պարոն Յովհաննէս Հովնտանց
նոր խմբակը իւրին նպատակ դրած է ոչ թէ իւր
կրկնը և իւր անձնական առեւտրութիւնը հաճեցնել,
այլ Հայ ազգին օգտին համար աշխատել: «Մեր

(Տէս լրագրոյ 692 թիւը):

զերկուց) և սկսան զազաւակն թէ ինքն ի գաւառա-
նապոլոյ նախարարութեան քաղաքի գրեալ, պարտա-
ւորէ զԱզգերէն թոյլագրել ինքեան իրաւամբն վարկ-
պարտի, ընդդէմ վեհանախարարութեան պատուոյ մանածել
ի հրատարակութեան, թողով մի նախադրութեան.
որպէս արարեալ քանի մի հարիւր Առաքելոյ ուսմիս
չահասիր: Եւ ապա զվախալ առ բարեբար Աղանի
ի խնդրի մեծի օգնականութեան, որ վասն վանաց, որ
վասն կարօտութեանց ջուրոյն և ուր յատուկ վասն խր.
(զիւր անձնական ըրտնաւ և ոչ ըստ միւսոց զբաւոր.)
և այն յաւել հրամայարար ի ձեռն պիտի բայցն. որով
խոստուած Աղանին, յանձն առնու և ոչ զվին: Ուստի
պարտաւորեալ յայտնէ Ազգերկուցն զրանն, ցայն վայր
ծածկեալ ի նման, խնդրելով զմիջնորդական կարեւ-
րութիւն նորա ի խնդրին, (զիտեւով քաջ զհամարումն
նորա մեծ առ բարեբարն, որոյ բանին չէ չափեր նա.
որպէս և երբեմն գրեալ առ Ազգերէն, թէ կամի Ա-
ղանին կապի ի մատուցել), որպէս և նորա ամենայն սի-
րով յանձն առեալ յանձն և վասն ազգայնաց ջուրոյն
կրկն հազար Առաքելոյ ուսմիս խնդրանք տալ տայ
նմա. զոր այժմ ի ներքոյ տէրութեան վաշխակիւ մար-
հալաց առանդեալ ի հաւատարմ տեղիս, սո՛ք ըստ ամէ
առաքի վաշխին ի ձեռն նորա առ ի բաժանել: (15)

(15) Կենդանութիւնն նորին Աղանի, մասամբ իսկ
պարծանք եւ ամբարն էր պատուոյ եւ կեցից Առա-
գիւրիցուն, առ նոքոր որք աշխատիկն շնորհաց նորին.
զի ուս ոչ յաջողէր առանձին խնդրուածով՝ յաջողէր
միջնորդութեամբ Առաքելիցուն. որոյ պակասին եւ

ունեցած զլիւսոր հոգը՝ հասարակութեան հաճու-
թիւնն է կըսէ, այն ալ զիտեւ թէ ինչպիսիան
ներով պիտի ստանանք: Յայտնի է որ այս պայ-
մաններն են՝ առաքելութիւնը զովել թէ մեծուն
վերայ է եղեր և թէ պղտիկին վերայ. նմանապէս
մոլութիւնը պարտաւել անաչառապէս, բայց քաղց-
րութեամբ և սիրով, զորօրինակ հայր մի իւր որդի-
քը և եղբայր մի իւր եղբայրը կը յանգնան: Բայց
եթէ խոսիւ, բարկութեամբ և անձնական պատուոյ
զպէս լով խօսելու ըլլայ, յայնժամ ո՛ր և է լրագրի և
հանգրձան մը խրատները և յորդորանքը անօգուտ
կամ լաւ ևս է ասել փնտսելու կըլլան Ազգին:

Արեւելեան Հնդկաստանի լրագրին առաջին և
երկրորդ թիւերէն հետեւեալ լուրերը կը քաղեմք.
Ի վերջին աւուր անցեալ տարեգրանի, հոս այսր ի
Բուրսայոյ՝ Բէնգալ շոգեհատաւ, որոսկոն Տ. Գալուստ
Նապոլիթեան, կոնդակաւ սրբազան Առաջնորդին ջու-
ղոյս ի ընդ գլխատարի տեղին անցեալ աւագ քահա-
նային տեղոյս: Եւ հետեւաբար կըլլ գտեղին, մասնակցով
ի թեմ առաքելոյն թեման Երեւանոյ վասն կըլլ ամաց:

Ազգային ուրախութեամբ հրատարակեմք զի սր-
բան Ստեփաննոս Յովնիկ Մանուկ կը թեմալ յարուստ
թիւրութեան ի Ռոստոմ, դարձաւ անոր Աղլիկտա նա-
ւաւ ի 25 Գեղտեմարի անցելոյ, ունեւով զվարչական
(Գլխաւոր) անդամաց արքունի քաղաքական ծառայու-
թեան, M.R.C.S. Յանկալ յաջորդութեան պաշտօնի նորաւ:

Տրամիկ արդարեւ հազուով չափ զի չի թիւն
և անհամաձայնութիւնք ի մէջ Ազգին, չէ ի լրումն կիկն
ի մայրաքաղաքիս (ի Կալկութա):

Մեր նախնից թուոյն մէջ հրատարակեցինք
Խղմիր քաղաքական ժողովոյն կազմութիւնը և անոր
անդամաց անուանքը նշանակեցինք: Յետ այնորիկ
յիշեալ ժողովը իւր ատենը կազմեց, քուէարկութիւն
ընտրելով իւր մէջէն ատենապետ մի, որ է Սիմոն
աղա Վեման, ատենապետի փոխարեւոր մի, որ է
Յարութիւն աղա Սվաղլեան, և ատենադպիր մի,
որ է Սեփան աղա Մ. Շախարախեան:

Քաղաքական ժողովը՝ իւր ատենը կազմելէ ետեւ
տեսուէ խորհրդոյ կարգադրութեանը վերայք հոգ-
տարաւ, և բաց ի Ռուստոմական խորհրդէն որ տա-
կաւին չհաստատուեցաւ կատարելապէս, միւս խոր-
հուրդները օրինաւոր քուէարկութեամբ կազմուեցան:
Ահաւասիկ ընտրեալ անդամաց ցուցակը:

- ՏԵՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
Պարոնայք,
Յօհաննէս Սուլթանեան,
Յակոբ Վառաքաշեան,
Պարզի Գ. Ռոստոմեան,
Խաչատուր Վառաքաշեան,

խանակաղբի վնասոյ ի վերայ կառավարչոյ կեղեցւոյ
աստի յաջորդ իւր, զորմէ խնդրէ յորդոր լինել հա-
տուցման, և զայնման ծանօթ տայ յիշեալ Աղանին:
Եւ այդպէս հասեալ արտօնութեան ի Կալկութա՝ ամենապար-
տիւ մեծարանք ընկալեալ լինի յԱզգերէն, ո՛չ մի-
այն ի վերայ արտօնութեան պաշտօնին, այլ յաւել
սիրով հայրենակցին, որով նախապէս ունէր ընկալեալ
ի ժամանակն նախին վիճակաւորութեան նորա թե-
մին. մանաւոր և զինի ցայնժամ զօրկական ձայն ի
նմանէ լուեալ, թէ և նշանակեցիւ, ներհանարանք ըզ-
գայեալ նորա զանդաւարած վարկումն, առ ոչինչ հա-
մարեալ միայն անխափա ի սէր իւր:

Հանեալ զփոխանակաղբին ստանայ անախատ զգու-
մարն (որ նախապարտաւորաւն էր յորդորմամբ Առա-

տայ մարդանայ. (եթ ըստ արդի գնացիցն վայելէ գնա-
մարդ անուանել). որոյ եւ յետ զարծին ի Զուղայ եւ
քահանայական պաշտօնին ի վերադարձին երկրորդ
անգամ ի Կալկութա, ըստ ջափու. ընդունի զնորն ե-
րախտեաց. որով եւ ոչ միայն զանապիւրեալ անգին ի
նմանէ առ ժամանական, այլ եւ յետ վերադարձին ի
Զուղայ, որպէս քահանայ, յորդորմամբ նորին Առաքե-
լիցուն, տայ բաշխեալ նմա գտուքս առաւ. ի միտմ
նուագի մին հազար Կոմարանիոյ ոռոգիս, ի միտմ
500 եւ այլովք իրանակաւ. եւ այլն. ուստի այցելու-
քին նորա վերջին պիտակ անուամբ, բարեբարու-
քինն հայր իսրայն անձնական օգուտ. որպէս եւ ի
վերջոյ յայտնեալ, ըստ մասին անպտուղ եղեւ. ըստ
որոնք վարք եւ բարք ստացողին օտար ի բնականէ,
անմա՞ծ բարեբարին:

Ս. Խ. Յիշեալն է:
(Շարունակեցի):

բարձուն զնորնաց հասարակի, բարձուն եւ սնտի
պատիւ նոցանց առ Առաքելիցն, մանաւանդ ի վա-
նականաց եւ յերախտագետ տէր Մարտիրոսին:

